

İNGİLİZ ARŞİV BELGELERİNDE TAHRİFÂT: TÜRKİYE DOSYASI 1

Cengiz KARTIN *

Özet

İngiltere ulusal arşivi dünyanın en büyük arşivlerinden biridir. Bu arşivde milyonlarca belge araştırmacılara açılmıştır. Ancak bu hizmet sırasında arşivde görevli olan İngiliz yetkililer arşiv belgelerinin üzerlerinde ciddi tahrifât yapmışlardır. Bu tahrifât iki şekilde gerçekleşmiştir. Birincisi belgenin üzeri siyah bir boya ile tamamen kapatılmak şeklinde, ikincisi ise belgenin makas ile kesilmesi suretiyle.

Anahtar Kelimeler

İngiltere, Türkiye, Tahrifât, İngiliz Ulusal Arşivi.

FORGERY IN THE ENGLISH NATIONAL ARCHIVES DOCUMENTS: FILE OF TURKEY 1ST

Abstract

In The English National Archives is the biggest archives in the world. Lots of documents are usefull for the researchers. But the national archives's personnels defaced some documements in there. Those defacementing files have a serious problems. Also those defacementing files took place in two ways. Over the first document in the form completely covered with black paint. Secondly by cutting with scissors documents.

Key Words

England, Turkey, Defacement, The English National Archives.

---

* Yrd. Doç. Dr. Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Öğretim Üyesi,
cengizkartin@gmail.com.

Giriş

İngiliz ulusal arşivi dünyanın en büyük ve en kapsamlı arşivlerinden biridir. Bu arşivde mekanik bir yapı mevcuttur. Araştırmacıların istemiş oldukları belgeler en fazla 45 dakika gibi çok kısa bir süre içerisinde araştırmacıya ait olan kutuya yerleştirilmektedir. Günlük 25 dosyanın talep edilebildiği arşivin bu denli hızlı ve kullanışlı bir sisteme sahip olması kadar, bu belgelerin içeriklerinin de ciddi bir heyet tarafından incelendiği ve incelenen bu belgelerden sakıncalı bulunanların araştırmacılara verilmediği, verilenler içerisinde de ciddi tahrifatın yapıldığı görülmektedir. Bu tahrifatın İngiliz devletinin ulusal menfaatleri ile ilgili olduğu düşünülmelidir. Dünya üzerinde en güçlü istihbarat ağlarından birine sahip olan İngiliz hükümetinin geçmişte yaşanan olaylardaki suçu, suçsuzluğu, sorumluluğu gibi subjektif değerlendirmelerden ziyade, olanı olduğu gibi aktarmak ve kimi yerde bu hükmü okuyucuya bırakmak en doğru yoldur. Yalnız tarihçinin tespit etmesi gereken önemli bir husus vardır ki o da, arşivlerini açan ülkelerin istediğinin ötesine bir bilgiye bu yerlerde ulaşmanın mümkün olmadığı gerçeğidir. Dolayısıyla geçmişte İngiliz devletinin istihbarât topladığı kimselerin kimlikleri, dosyalardaki içerik gibi hususlar ancak ve ancak İngiltere'nin araştırmacılara sunduğu kadar ortaya konulabilir.

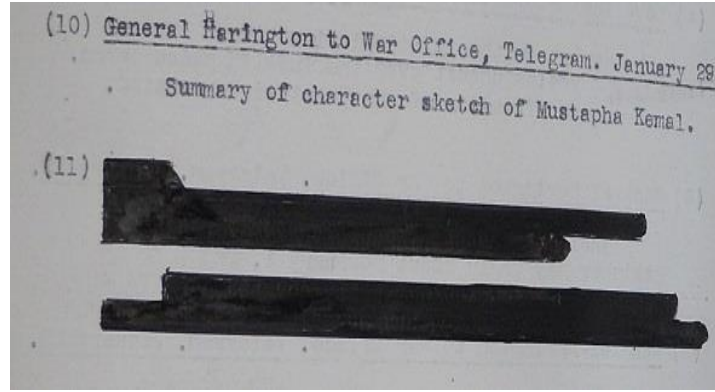
A. Belgelerin İçerik Tahlili

İngiliz arşiv belgelerinde tahrifatı yapılan ilk belge Sevr Anlaşması'nın yeniden gözden geçirilmesine dönük olarak kaleme alınmıştır¹. Bu belgede toplam on bir madde kaleme alınmıştır. Bu maddelerden on birinci madde tamamen okunamayacak şekilde siyah bir boya ile kapatılmıştır. Kapatılmış olan on birinci madde haricindeki maddeler incelendiğinde birinci maddede; İstanbul'dan gönderilmiş olan gizli bir istihbarat raporuna dayanarak Bolşevik akımın temsilcilerinin İstanbul'daki faaliyetlerine yer verilmiştir. Burada ilginç bir şekilde İstanbul'da faaliyet yürüten Bolşeviklerin Yahudilerle işbirliğine de bir vurgu yapılmıştır. Belgenin ikinci maddesi İstanbul'daki genel duruma, üçüncü maddesi Lord Granville tarafından gönderilen İstanbul hükümetinin durumuna, dördüncü maddesi Lord Chelmsford tarafından Hindistan Bakanlığına gönderilen İstanbul'daki rahatsızlığın dile getirildiği ve Sevr

¹ PRO, FO 371/6464, "Supreme Council's Decision in Regard to Turkish Settlement", Tarih: 31 Ocak 1921, No: E 1360, s. 195-196.

Anlaşması'nın yeniden gözden geçirilmesine dönük talebine, beşinci maddesi İngiltere'nin İstanbul'daki işgal orduları komutanı Harrington'ın Yunanlıların Anadolu içlerindeki durumu ile ilgili telgrafına, altıncı maddesi yine Harrington tarafından gönderilen Mustafa Kemal Paşa'nın eğer Londra Konferansı'na Ankara direkt davetli olarak çağrılırsa bunu kabul edileceğini ancak Türkiye hakkında tek söz sahibinin de Ankara olduğunun peşinen kabul edileceğini şart koştuğunu içerir telgrafına, yedinci maddesi davetle ilgili Yunanlıların hayal kırıklıklarına, sekizinci maddesi Mustafa Kemal Paşa ile Sadrazam arasındaki 27 Ocak tarihli telgraflaşmaya, dokuzuncu maddesi Yunan hükümetinin Londra'da düzenlenecek olan konferansa Türk hükümetinin çağrılmasının Sevr'in kabulü için yeni bir fırsat olarak değerlendirdiğine dönük politika değişikliğine, onuncu maddesi Mustafa Kemal Paşa'nın karakter tahliline hasredilmiştir. Bu maddelerden İngilizlerin Anadolu'da ve İstanbul'da olan olayları yakinen takip ettikleri, Mustafa Kemal Paşa'nın olaylara bakışını ve kişilik tahlili başta olmak üzere nasıl bir gelecek tasavvur ettiğini hesapladıkları görülmektedir. Üzeri kapatılmış olan on ikinci maddenin içeriğinde Mustafa Kemal Paşa'nın kişilik tahlili ile ilgili ya da İstanbul hükümetine kabul ettirmek istedikleri bir hususa yer verilmiş olması ihtimali büyüktür. Bu maddede belirtilen husus ne kadar önemlidir ki İngiliz arşivinde çalışma yapan İngiliz yetkililer bu maddenin kendilerine olması muhtemel etkilerini ortadan kaldırmak için bu maddeyi tamamen silmişlerdir.

Tahrif Edilmiş Olan Belge 1

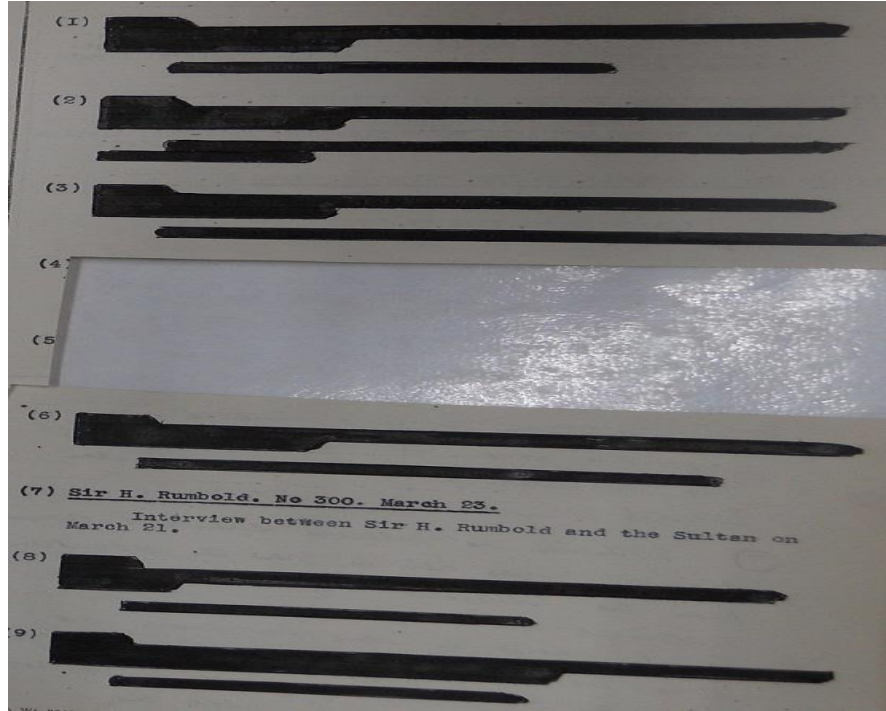

Tahrif edilmiş olan ikinci belge Türkiye'deki politik durumla ilgilidir². Belgede on iki madde kaleme alınmış olmasına rağmen sadece dört madde

² PRO, FO 371/6468, "Political Situation in Turkey", Tarih: 30 Mart 1921, No: E 3765, s. 29-30.

okunabilecek durumdadır. Diğer maddelerden birinci, ikinci, üçüncü, altıncı, sekizinci ve dokuzuncu maddeler üzeri siyah bir boya ile kapatılmak suretiyle; dördü ve beşinci maddeler ise makasla kesilmek suretiyle tamamen okunamaz hale getirilmiştir. Belgenin okunabilen yedinci maddesinde Sir Horace Rumbold ile Sultan Vahdettin arasında gerçekleşen 21 Mart tarihli görüşmeye, onuncu maddesinde General Harington tarafından Yunan ilerleyişinin aktarıldığı bölümde Yunanlıların Afyon ve Adapazarı'nı ele geçirdikleri ve yakında yeniden organize olarak Ankara'ya baskın yapacaklarına dair bilgiye, on birinci maddesinde bazı söylentilere, son madde olan on ikinci maddede ise Sir Horace Rumbold'ın 31 Mart tarihli telgrafına yapılan bir gönderme kaleme alınmıştır. Belgede okunabilen maddelerden de anlaşılacağı üzere İstanbul'da bulunan İngilizler Yunanlıların Anadolu içlerinde ilerleyişini coşku ile Londra'ya bildirmişlerdir. Burada üzerleri kapatılmak ya da kesilmek suretiyle okunamaz hale getirilen maddelerden Yunan ilerleyişi ile ilgili bilgilerin gizlendiği görülmektedir. Yalnız burada Sultan Vahdettin ile yapılan görüşme ile de ilgili ciddi bir bilgiye rastlamak mümkün değildir.

Tahrif Edilmiş Olan Belge 2

Tahrifâtı yapılmış olan üçüncü belge Ankara anlaşması ile ilgilidir³. Toplam beş maddeden müteşekkil olan belgenin ikinci maddesi tamamen siyah bir boya ile kapatılmıştır. Belgenin birinci maddesinde Sovyetler Birliği'nin İstanbul'da bulunan temsilcisinin buradaki çalışmalarının sıkı takip altında bulundurulmasına dönük talimat, üçüncü maddesinde Lord Hardinge ve M. Berthelot arasında gerçekleşen ve Türk-Fransız anlaşmasının konu edildiği görüşme, dördüncü maddesinde 11 Mart tarihli Türk-Fransız anlaşması, son madde olan beşinci maddesinde ise Sir G. Buchanan ve Kont Sforza arasında gerçekleşen Türk-İtalyan münasebetlerinin konu edildiği görüşmeye yer verilmiştir. Üzeri boyanmış olan maddenin içeriği ile ilgili iki fikir öne sürülebilir. Bunlardan biricisi Sovyetler Birliği ile ilgili verilmiş olan gizli bir talimat olduğu, diğeri ise Türk-Fransız görüşmelerinin içeriği ile ilgilidir.

Tahrifâtı yapılmış olan dördüncü belge Şehzade Ömer Faruk Efendi'nin Anadolu'ya geçme kararı ile ilgilidir⁴. Belgede toplam yedi madde ele alınmıştır. Yalnız belgenin ilk üç maddesi siyah bir boya ile tamamen kapatılmıştır. Belgenin tahrifâtını diğer belgelerden ayıran husus ise siyah boyanın alt kısmında daha önceden bir işaretleme daha yapılmış olmasıdır. Bu işaretleme mavi bir boya kalemi ile maddelerin başına birer çarpı işareti konulmak sureti ile gerçekleştirilmiştir. Maddelerin tamamına bu mavi kalemlerle bir tahrifât yapıp yapılmadığı ise üzerindeki siyah boya nedeni ile anlaşılammaktadır. Belgenin dördüncü maddesi son halife Abdülmecid Efendi'nin oğlu olan Şehzade Ömer Faruk Efendi'nin Anadolu'ya geçme fikrine, beşinci maddesi Yunan ordusu içerisinde görev yapan Rum sayısına, altıncı maddesi genel durum hakkında bir rapora, son madde olan yedinci maddesi ise Osmanlı bakanlarından bazılarının İzmir'den Uşak'a gidişleri konusuna hasredilmiştir. Belgenin ilk üç maddesinin karartılmış olması Şehzade Ömer Faruk Efendi hakkında sağlanan istihbarata dönük olsa gerektir. Muhtemel olan ise bunun planlanması ve Şehzadenin Anadolu'daki irtibat sağladığı kimselerin kimler olduğu ile ilgili İstanbul'da saraydan birilerinden sağlanmış olan bilgilere dönüktür.

Tahrif edilmiş olan beşinci belge Bekir Sami Bey'in faaliyetlerine hasredilmiştir⁵. Belge toplam on beş maddeden müteşekkil olup; ilk on bir maddesi siyah bir boya ile tamamen kapatılmıştır. Belgenin on ikinci maddesi Mustafa Kemal Paşa hareketine karşı Dersim yöresindeki Kürtler arasında ciddi

³ PRO, FO 371/6468, "Franco-Turkish Agreement", Tarih: 4 Nisan 1921, No: E 3982, s. 67.

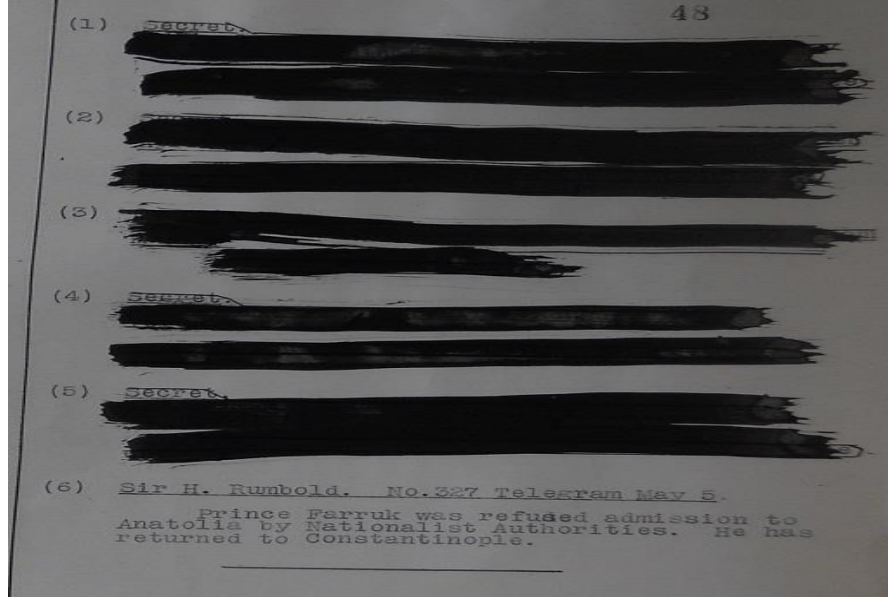
⁴ PRO, FO 371/6469, "Flight of Prince Omer Farruk to Anatolia", Tarih: 2 Mayıs 1921, No: E 5096, s. 338.

⁵ PRO, FO 371/6469, "Movements of Bekir Sami Bey", Tarih: 4 Mayıs 1921, No: E 5216, s. 347-348.

bir tepkinin geliştiği, on üçüncü maddesi Bekir Sami Bey'in Samsun yoluyla Ankara'ya vasıl olmasını, on dördüncü maddesi bazı Osmanlı bakanlarının Uşak'tan Bursa yönünde ilerlediklerini, son madde olan on beşinci madde ise Yunan donanması yetkililerinin İngiliz ve Fransız donanma komutanları tarafından uyarıldıklarına dair bilgileri içermektedir. Belgede karartılmış olan yerler Türkiye'deki milliyetçi hareketlenmeler ve onlara karşı planlanan karşı hareketlerle alakalı olsa gerektir. Yalnız bu kısımda Bekir Sami Bey'in Avrupa'da gerçekleştirmiş olduğu görüşmeleri ve imzalamış olduğu belgeleri de göz önünde tutmak gerekir. Bu iki hususun hangisi olduğu hakkında kesin bir hüküm vermek oldukça zordur. Bu zorluğa rağmen, açık olan husus İngiliz arşiv yetkililerinin oldukça hassas oldukları gerçeğidir.

Tahrif edilmiş olan altıncı belge yine Şehzade Ömer Faruk Efendi ile ilgilidir⁶. Belgede toplam altı madde ele alınmış olmasına rağmen sadece altıncı madde okunabilecek durumdadır. Diğer beş madde -diğer tahrif edilmiş olan belgelere nazaran- oldukça özensiz bir şekilde ancak kesinlikle maddenin okunamayacağı ölçülerde siyah bir boya ile tamamen kapatılmıştır. Yine bu belgede diğer belgelerden farklı olarak beş maddenin tamamının önüne gizli ifadesi yerleştirilmiş ve bu gizli ifadesi kapatılmamıştır. Belgede okunabilen tek madde olan altıncı madde ise Şehzade Ömer Faruk Efendi'nin Anadolu'ya geçme girişiminin Ankara tarafından onaylanmadığı ve şehzadenin tekrar İstanbul'a döndüğü şeklindedir. Belgenin açıklamalarının olması gereken arka sayfalarındaki bölümler ise tamamen belgeden kesilerek ayrılmıştır. Belgenin maddelerinin sıralanmış olduğu sayfa 48'de başlamışken; belgenin bir sonraki sayfası aniden 57'ye çıkmıştır. Burada Şehzade Ömer Faruk Efendi'nin atmış olduğu bütün adımların İngiliz istihbarat servisi görevlileri tarafından takip edildiği ve ilgili yetkili birimlere de aktarıldığı anlaşılmaktadır. Burada istihbaratın nasıl sağlandığı, bu istihbarâta kimlerin aracılık ettikleri, İstanbul ve Ankara'da yaşanan gelişmelerin İngilizlere anında aktarılmasında kimlerin rol aldığı bilinmemekle birlikte İngilizlerin olayları yakînen takip ettikleri anlaşılmaktadır.

⁶ PRO, FO 371/6469, "Movements of Prince Farruk", Tarih: 6 Mayıs 1921, No: E 5293, s. 48.

Tahrif Edilmiş Olan Belge 3

Tahrif edilmiş olan yedinci belgede Ankara'daki politik durum irdelenmiştir⁷. Toplam on üç madde olarak kaleme alınan belgenin ilk sekiz maddesi tamamen siyah bir boya ile kapatılmıştır. Yalnız sekizinci maddenin bir kısmı okunmayacak durumda iken bir kısmında Türk-Yunan çatışmalarının Balkan ülkeleri üzerindeki etkileri üzerinde durulmuştur. Belgenin dokuzuncu maddesinde Yunan ordusu içerisinde bulunan Osmanlı Rumlarının sayısı, onuncu maddesinde İngiliz donanmasında görevli bazı savaş gemilerinin Antalya'ya gönderilmesine, on birinci maddesinde Ankara'daki kabinenin durumunun açıklanmasında dışişleri, içişleri ve maliye bakanlarının yeniden seçilmesine, on ikinci maddesinde yeni Ankara hükümetinin kabine listesine, son madde olan on üçüncü maddesinde ise İngiliz donanmasının Limni, İmroz ve Bozcaada'dan geri çekilmesi konularına yer verilmiştir. Belgede ilk sekiz maddenin tahrif edilmiş olması, Ankara'daki politik durumla alakalı alınan istihbaratların içeriği ile ilgili olsa gerektir. Yalnız burada üzerinde durulması gereken nokta; meclisin açılmasından çok kısa bir süre sonra mecliste gelişen bütün olayların İngiliz yetkili makamlarına aktarabilecek bağlantıların kurulmasıdır. Burada İngiliz yetkililer büyük bir ihtimalle meclisin içerisinden bir veya birkaç istihbarat sağlayıcıya sahiptirler. İfadesini bulan bu öngörü

⁷ PRO, FO 371/6470, "Political Situation at Angora", Tarih: 25 Mayıs 1921, No: E 5950, s. 139-140.

destekleyen ardıl bir tahrifâtta belgenin açıklamasına yer verildiği sayfalardaki kesikliklerde görülmektedir. Belgelerin 141. ile 147. sayfalar arasının arşiv dosyasının içerisinde kopartılmak suretiyle tamamen ayrıldığı da bu görüşü destekleyen bir husustur.

Tahrif edilmiş olan sekizinci belge Japonya büyükelçisinin İstanbul'daki faaliyetlerine hasredilmiştir⁸. Toplam yedi maddenin ele alındığı belgenin altıncı maddesi siyah bir boya ile tamamen kapatılmıştır. Belgenin birinci maddesinde Türklerin Irak'a yönelik bir saldırı planı içerisinde olduklarına dair bir uyarıya, ikinci maddesinde İngiltere'nin Irak Yüksek Komiseri Percy Cox'un Kemalistlerin Irak'a dönük hareketlenmesine karşı durum değerlendirmesine, üçüncü maddesinde İstanbul'da bulunan Japon büyükelçisine İngiliz hükümetinin görüşlerinin aktarılmasına, dördüncü maddesinde Monşer Stambolisky⁹ ile yapılan görüşmeden yaklaşmakta olan Yakın Doğu konulu konferans üzerine bir değerlendirmeye, son madde olan yedinci maddesinde ise Ankara Anlaşması ile ilgili Monşer Stambolisky'nin değerlendirmelerine yer verilmiştir. Burada tamamen kapatılmış olan maddenin hangi konu ile ilgili olduğuna dönük bir fikir yürütmek oldukça zordur. Yalnız İstanbul'da bulunan bütün yabancı elçiliklerin faaliyetlerine İngilizlerin oldukça hassas yaklaştıkları anlaşılmaktadır.

Tahrif edilmiş olan dokuzuncu belge milliyetçiler ile İtalyanların münasebetleri hakkındadır¹⁰. Toplam dört madde olarak kaleme alınmış olan belgenin ilk iki maddesi diğer belgelerde olduğu gibi siyah bir boya ile tamamen kapatılmıştır. Yalnız burada diğer tahriflerden farklı olarak üzeri kapatılan belgelerin oldukça özensiz bir şekilde boyanmış olmasına rağmen yine de belgelerin tamamen okunamaz hale getirilmesidir. Belgenin üçüncü maddesinde Sir E. Crowe ve M. de Martino arasında gerçekleşen ve milliyetçilere silah satışının konu edildiği görüşmeye, dördüncü maddesinde ise Londra Konferansı'nda bulunan Türk delegelerine yer verilmiştir. Belgenin ilk iki maddesinin tahrif edilmesi Millî Mücadele kadrosu ile İtalyanlar arasında gerçekleşen görüşmelerin ayrıntıları ile ilgili olsa gerektir. Buradan da anlaşılacağı üzere İngilizler bir yandan Millî Mücadele döneminde Yunanlılara gerek siyasi gerek -gizli- askeri yardım yaparken Türklerin de neler yapmakta olduklarını öğrenmekten geri durmamışlardır. Yine bu belgede de

⁸ PRO, FO 371/6481, "Activities of Japanese Representative at Constantinople", Tarih: 30 Aralık 1921, No: E 14296, s. 356.

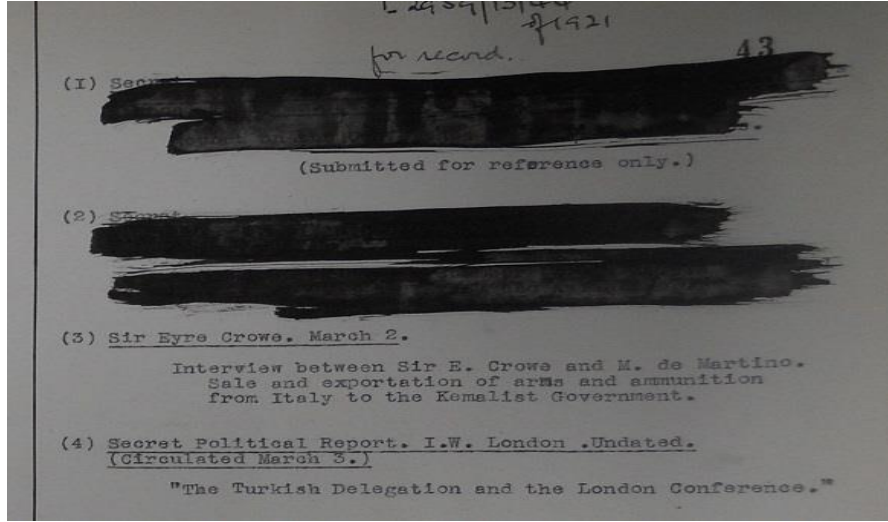
⁹ Stambolisky, Bulgar Halk Çiftçi Birliği'nin lideri ve Ekim 1919'da Bulgaristan'ın başbakanıdır.

¹⁰ PRO, FO 371/6481, "Italian Relations with the Nationalists", Tarih: 7 Mart 1921, No: E 2959, s. 43.

açıklamaların yer aldığı sayfalar -44-48 sayfa aralığı- tamamen belgeden kesilmek sureti ile ayrılmıştır.

Tahrif Edilmiş Olan Belge 4

Tahrif edilmiş olan onuncu belge de milliyetçiler ile İtalyanlar arasında gerçekleşen silah alımı ile ilgilidir¹¹. Toplam dört maddenin değerlendirildiği belgenin ilk üç maddesi siyah bir boya ile tamamen kapatılmıştır. Belgenin el yazması olarak kaleme alınmış olan dördüncü maddesinde ise Yunan ordusunun durumuna yer verilmiştir. Belgenin ilk üç maddesinde Millî Mücadelenin liderleri ile İtalyanlar arasında gerçekleşen görüşmelerin ayrıntılarına yer verildiği düşünülmelidir. Yalnız bu belgedeki tahrifat diğer belgelerdeki koyulukta olmadığı için birkaç kelime her maddenin içerisinde seçilebilmekte ise de bu durum yine de maddelerin tam olarak anlaşılmasına yetmeyecek ölçüde kalmıştır.

Tahrif edilmiş olan on birinci belgede Yunanlıların Türk esirleri ile ilgili tutumuna ve Japon gemilerinin iadesine yer verilmiştir¹². Sekiz madde olarak kaleme alınmış olan belgenin ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci maddeleri siyah bir boya ile tamamen kapatılmıştır. Belgenin birinci maddesi Yunanlıların Türk esirlerin Japonlar tarafından taşınmasına dönük tepkilerine, altıncı maddesi belirtilen durumla ilgili Yunan hükümetinin ancak esirlerin

¹¹ PRO, FO 371/6481, "Reported Negotiation for Supply of Arms etc. To Nationalists from Italy", Tarih: 14 Mart 1921, No: E 3218, s. 57.

¹² PRO, FO 371/6485, "Action of Grek Government in Regard to Turkish Prisoners of War Being Repatriated in Japanese", Tarih: 19 Nisan 1921, No: E 4617, s. 113-114.

İstanbul'da ikameti halinde onaylanabileceğine dönük kabulüne, yedinci maddesi esirlerle ilgili Japonya'nın bazı tekliflerinin Yunanistan tarafından kabulüne, son madde olan sekizinci maddesi ise Osmanlı makamlarının Yunanlıları protestosuna hasredilmiştir. Kapatılmış olan maddelerde Yunanistan ile Japonya arasında gerçekleşen gerginliğin ayrıntılarına yer verilmiş olma ihtimali oldukça yüksektir. Yunanistan'ın başlangıçta Japonya'ya çok sert bir muhalefette bulunurken daha sonra itirazlarının büyük oranda ve oldukça kısa bir süre içerisinde ortadan kalkmış olması, İngilizlerin durumu ilgili aldıkları istihbaratlar ve arabuluculuklarına dönük olsa gerektir.

Tahrif edilmiş olan on ikinci belge Yunanistan ile Japonya arasında süren ve Türk esirlerin İstanbul'a getirilmesi halinde onların milliyetçilere katılma ihtimallerinin konu edildiği bir belgedir¹³. Toplam dört maddenin ele alındığı belgenin ilk iki maddesi tamamen siyah bir boya ile kapatılmıştır. Belgenin üçüncü maddesinde Türk savaş esirlerinin İstanbul'a getirilmeleri ile ilgili 28 Nisan'daki genel durum, dördüncü maddesinde ise Sibirya'da bulunan Türk esirlerinin durumu ile ilgili İtalyan, Fransız ve İngiliz makamlarının görüşlerine yer verilmiştir. Burada ele alınan mesele Türk esirlerin İstanbul'a getirilmeleri halinde onların bir yolunu bulup Anadolu'ya kaçma ihtimalleri ile ilgili genel bir durum değerlendirilmesi gibi görülmektedir. Belgede tamamen kapatılan maddeler kimlerin, nasıl buraya iade edilecekleri ve buradaki nüfuzlarının Ankara hükümetine ne gibi katkılar sağlayacağı ile ilgili bir değerlendirme olsa gerektir.

Tahrif edilmiş olan on üçüncü belge Türk-Yunan çatışması karşısında diğer devletlerin tarafsızlığı iddiasına yöneliktir¹⁴. Toplam dokuz madde olarak kaleme alınan belgenin birinci maddesi gizli ibaresi okunmakla birlikte siyah bir boya ile tamamen kapatılmıştır. Belgenin ikinci maddesi Belçika hükümetinin Türk-Yunan savaşında tarafsızlığına, üçüncü, dördüncü ve yedinci maddesi sadece referans olmak üzere, beşinci maddesi İngiliz Dışişleri Bakanlığının konu ile ilgili yaklaşımına, altıncı maddesi Fransızların İstanbul'da bulunan cephaneliklerle ilgili tutumuna, sekizinci maddesi Türk-Yunan savaşında İngiliz ve Fransız makamları arasındaki görüş farklılıklarına, son madde olan dokuzuncu maddesi ise İtalyan makamlarını İngiliz görüşlerini desteklemek için harekete geçirmeye dönük faaliyetleri içermektedir. Burada üzeri kapatılmış olan birinci madde belgenin geneline hâkim olan anlayıştan

¹³ PRO, FO 371/6485, "Repatriation of Turkish Prisoners of War in Japanese s.s. 'Heimei Maru'", Tarih: 3 Mayıs 1921, No: E 5174, s. 149.

¹⁴ PRO, FO 371/6530, "Allied Neutrality in Turco-Greek Conflict", Tarih: 20 Eylül 1921, No: E 10526, s. 6.

bağımsız olarak değerlendirilmelidir. Belgenin yazım dili genellikle tarafsızlık üzerinedir. Ancak birinci maddede İstanbul'da bulunan İngiliz yerel yetkililerinin durumuyla ilgili kaygıları ifade edilse gerektir. İlerleyen maddelerde İngiltere'nin dışişleri görüşü gelen hatları ile ifade edilirken konuya İstanbul'da bulunan yetkili makamların nasıl baktıkları konu edilmemesi de bu görüşü destekleyen bir durumdur.

Tahrif edilmiş olan on dördüncü belgede Yunanlılarla -Kemalistler olarak isimlendirilmiş olan- milliyetçilerin arasındaki düşmanlık ele alınmıştır¹⁵. Belgede toplam yedi madde ele alınmıştır. Belgenin ilk maddesi siyah bir boya ile tamamen kapatılmıştır. Belgenin ikinci maddesi General Harington'ın İngiltere'ye dönüşü sırasında yapmış olduğu düzenlemelere, üçüncü maddesi İngiltere'nin Tebriz konsolosundan gelen ve Türklerin eğilimlerinin konu edildiği telgrafa, dördüncü maddesi Yunan General Koutsis ile yapılan Yunanlıların genel durumunun değerlendirildiği görüşmeye, beşinci maddesi Mardin ve Diyarbakır'ın işgal edilmesi düşüncesine, altıncı maddesi Atina basınından bazı seçmelere, son maddesi olan yedinci maddesi ise genel durum hakkındaki bir rapora yer vermiştir. Belgenin ilk maddesinin kapatılmış olması yine İngiliz yerel makamlarının Yunanlıların durumları ile ilgili görüşlerine ait olsa gerektir.

Belgenin ilerleyen sayfalarında konunun devamı olarak kaleme alınan ve altı maddeden oluşan kısmın ilk üç maddesi siyah bir boya ile tamamen kapatılmıştır. Belgenin dördüncü maddesi genel durum raporuna, beşinci maddesi Fransızların Diyarbakır ve Mardin'i işgal düşüncesine, son madde olan altıncı maddesi ise Yunanlıların geri çekilmesi ve Kemalistlerle görüşme yapmaktaki isteksizliklerine hasredilmiştir. Burada ele alınan konunun yukarıdaki belgenin devamı niteliğinde olması açısından benzer şekilde yerel yöneticilerin görüşlerinin ifade edilmiş olduğu maddelerin kapatılması ihtimali vardır. Yalnız her iki belgede de kapatılmış olan yerler diğer belgelerde genel yaklaşım olarak yapılmış olan özenli belge tahrifinden farklıdır. Bu farklılık; özellikle belgelerin üzerlerinin karalandığı yerlerden kenarlara sarkmış olan fırça darbelerinde belirgindir.

Tahrif edilmiş olan on beşinci belge bir Sovyet savaş gemisinin Karadeniz'deki durumu ile ilgilidir¹⁶. Toplam altı madde olarak ele alınan belgenin ilk üç maddesine ilave olmak üzere beşinci maddesi de siyah bir boya

¹⁵ PRO, FO 371/6530, "Hostility between Greeks and Kemalists", Tarih: 22 Eylül 1921, No: E 10602, s. 33 ve 43.

¹⁶ PRO, FO 371/6530, "Seizure of Soviet Warship in Black Sea", Tarih: 24 Eylül 1921, No: E 10647, s. 62.

ile tamamen kapatılmıştır. Belgenin dördüncü maddesi Amiral de Robeck'in Sovyet savaş gemisine Londra'dan kesin talimat gelmeksizin el konulmaması yönündeki emrine, altıncı maddesi ise General Harington'dan gönderilen ve Fransız savaş gemilerinin Kemalislere savaş malzemesi satışını konu alan telgrafına yer vermiştir. Burada çok açık ve net bir şekilde anlaşılmaktadır ki İngiltere, Rusya ile olası bir krizi arzu etmemektedir. Konu ile ilgili İngiliz yerel makamlarının hassasiyetinin nelerden kaynaklandığı ise belgelerin gizlenen kısımlarındadır düşüncesi yanlış bir değerlendirme olmasa gerekir.

Tahrif edilmiş olan on altıncı belgede yine Türk-Yunan savaşının konu edildiği görülmektedir¹⁷. Toplam dokuz madde olarak kaleme alınmış olan belgenin ilk maddesi siyah bir boya ile tamamen kapatılmıştır. Belgenin ikinci maddesi Salih Paşa'nın Avrupa'daki görevine, üçüncü maddesi Amiral Bristol'dan Sir Horace Rumbold'a gönderilen telgrafa, dördüncü maddesi Tefik Paşa'nın son kabine toplantısında Yunanlıların Anadolu'yu boşaltması gereğine vurgu yaptığı konuşmaya, beşinci maddesi Yunanlıların Eskişehir'i elde tutmak planına ve mali durumlarına, altıncı maddesi askeri duruma, yedinci maddesi Fransızlarla Kemalist jandarmanın durumuna, sekizinci maddesi 1922 yılı için askere alımların yapılması çağrısına, son madde olan dokuzuncu maddesi ise genel durum hakkındaki rapora yer vermiştir. Burada kapatılmış olan ilk madde ile ilgili herhangi bir fikir yürütmek oldukça zordur ancak Salih Paşa'nın Avrupa'ya gitmeden önce yapılan hazırlıklarına ve beraberinde getirdiği dosyalara yer verilme olasılığı mevcuttur.

Tahrif edilmiş olan on yedinci belgede Hindistan hükümetinin, Ankara hükümetinin istediği askeri levazım satışına dönük yaklaşımı ele alınmıştır¹⁸. Belgede dört madde olarak ele alınmış olan konu ile ilgili ilk iki madde siyah bir boya ile tamamen kapatılmıştır. Belgenin üçüncü maddesi Hindistan'ın Ankara hükümetinin talep ettiği savaş malzemeleri ile ilgili olumlu yaklaşımına, son madde olan dördüncü maddesi ise Yunanlıların kaçak mallarla ilgili gemileri aramak noktasındaki iradesine hasredilmiştir. Burada kapatılmış olan ilk iki maddede Hindistan hükümetinin konu ile ilgili yaklaşımına veya Ankara hükümetinin durumla ilgili almış olduğu karar ve Hintli yetkililerle yapılan görüşmelere yer verilmiş olmalıdır.

Tahrif edilmiş olan on sekizinci belge, Yunan işgali altında bulunan topraklarda Yunanlı yetkililerin gelecekte kurmayı planladıkları yönetime

¹⁷ PRO, FO 371/6530, "Hostilities between Greeks and Kemalists", Tarih: 26 Eylül 1921, No: E 10659, s. 75.

¹⁸ PRO, FO 371/6530, "Indian Loan for Supply of Munitions to Kemalists", Tarih: 28 Eylül 1921, No: E 10784, s. 157.

hasredilmiştir¹⁹. Toplam on madde olarak kaleme alınan belgenin ilk dört maddesi -özensiz bir şekilde olmak üzere- siyah bir boya ile tamamen kapatılmıştır. Belgenin beşinci maddesinde Yunanistan ve Türkiye başlıklı telgraf, altıncı maddesinde Amiral de Robeck tarafından gönderilen İngiliz savaş gemilerinin hareket planını içeren telgraf, yedinci maddesinde Türk birlikleri ile yapılan küçük ölçekli çatışmalar, sekizinci maddesinde Mustafa Kemal Paşa'nın pozisyonu ve milliyetçi amaçlar, dokuzuncu maddesinde Yunan Başbakanı Gounaris ve dışişleri Bakanı Baltazzis'in Londra ziyareti, son madde olan onuncu maddesinde ise İngiltere'nin Yunanistan Yüksek Komiserinin Atina'yı ziyareti konusu ele alınmıştır. Belgede karartılmış olan ilk dört maddenin Yunanistan'ın ileride kurmayı planladığı Anadolu'daki gelecek şekillenmesi ile ilgili olsa gerektir. Burada İngiliz yetkililerin Yunanlı yetkililerle yaptıkları görüşmeler -ve belki de pazarlıklar da- ele alınma ihtimaline sahiptir. Yalnız bu ihtimal kadar Yunanlıların planlarının açıklandığı ve bu durumda İngiliz menfaatlerinin ilerleyen günlerde nasıl korunacağına dönük planlamalar da konu edilme ihtimaline sahiptir.

Tahrif edilmiş olan on dokuzuncu belge Yunanlılarla Kemalistlerin düşmanlıklarına hasredilmiştir²⁰. Toplam dokuz madde olarak kaleme alınan belgenin birinci maddesi siyah bir boya ile tamamen kapatılmıştır. Belgenin ikinci maddesinde Albay Sariyannis ile Binbaşı Johnson arasında gerçekleşen ve Yunan kuvvetlerinin Ankara'ya ilerlemesi sorununun irdelendiği görüşmeye, üçüncü ve yedinci maddesinde askeri duruma, dördüncü maddesinde Kral Konstantin'in Anadolu'ya gelmesine, beşinci maddesinde Fransız Franklin Boullon'un Ankara'yı ziyaretine, altıncı maddesinde Kral Konstantin'in Atina'ya dönüşüne, sekizinci maddesinde Anadolu'daki askeri durumun ele alındığı bir röportaja, son madde olan dokuzuncu maddesinde ise Yunan Başbakanı ve dışişleri bakanının Londra'yı ziyaretine hasredilmiştir. Belgelerin içerik tahlilinden de anlaşılacağı üzere tahrif edilmiş olan ilk maddesinin İngiliz yetkililerle Yunan yetkililerin görüşmesine ya da İngiliz yetkili makamlarının Yunanlıların durumu ile ilgili önerilerine yer verilmiş olması muhtemeldir. Yalnız belgede ifadesini bulan bir başka önemli husus; Yunan Kralı'nın bütün faaliyetlerinin de her an istihbari olarak Londra'ya aktarılmış olmasıdır. İngiliz yetkili makamları olayların gelişmesine bağlı olarak çok yönlü ve çok

¹⁹ PRO, FO 371/6530, "Future Administration of Territory in Grek Occupation", Tarih: 29 Eylül 1921, No: E 10803, s. 161.

²⁰ PRO, FO 371/6530, "Hostilities between Greeks and Kemalists", Tarih: 3 Ekim 1921, No: E 10909, s. 183.

alternatifli politikalarını etkileyecek olan en küçük ayrıntıyı gözden kaçırmamak gayreti ile hareket etmişlerdir.

Tahrif edilmiş olan yirminci belge Çukurova bölgesinde yaşayan Ermenilerin durumuna hasredilmiştir²¹. Beş madde olarak kaleme alınmış olan belgenin son maddesi oldukça muntazam bir şekilde siyah bir boya ile kapatılmıştır. Belgenin ilk maddesi Yunan kuvvetlerinin Pire'den Mersin'e; Çukurova bölgesinde bulunan Ermenileri buradan boşaltmak için yola çıktığına, ikinci maddesi Rum ve Ermeni göçmenlerin Çukurova'dan gitmek için birlikte hareket ettiklerine, konu ile ilgili İngiliz yetkili makamlarına herhangi bir kargaşalık olmaması için yardım talebinde bulunulduğuna, üçüncü maddesi Çukurova bölgesindeki 1.400 göçmenin İngiliz Yüksek Komiseri'nin isteği ile buradan alındığına, dördüncü maddesi Ermeni ulusal delegasyonu tarafından gönderilen ve Çukurova'da bulunan Ermeni nüfusunun geleceği ile ilgili düşüncelerine yer verilmiştir. Üzeri oldukça muntazam bir şekilde kapatılmış olan son maddenin Ermeniler ile Yunan ya da İngiliz yetkili makamları arasında gerçekleşen görüşmelere hasredilmiş olması muhtemeldir. İşgal kuvvetlerinin Anadolu'da gerçekleşen her olayı oldukça ciddi ele aldıkları ve politikalarını buna göre planladıklarını göstermesi açısından belge oldukça önemlidir.

B. Belgelerin Niceliksel Açından Durumu

İngiliz arşiv belgelerinde incelenen dosyalar içerisinde iki yöntemle tahrifat yapılmıştır. Bu yöntemlerden birincisi belgelerin içerisinde geçen maddelerin üzerlerinin siyah bir boya ile kapatılması, diğeri ise kimi maddelerin yazılmış olduğu yerlerin makasla kesilerek belgeden ayrılmasıdır. Bu tablo içerisinde belgelerin niceliksel olarak toplam boyutunu ve tahrif şeklini şu şekilde tablolandırmak mümkündür:

---

²¹ PRO, FO 371/6560, "Fate of Armenian Population", Tarih: 9 Aralık 1921, No: E 13528, s. 89.

Belge No	Sayfa Adedi	Madde Adedi	Tahrifli Madde Adedi	Tahrifâtın Niteliği	
				Boya İle Kapatılan	Kesilen
1. Belge	2	11	1	1	---
2. Belge	2	12	8	6	2
3. Belge	1	5	1	1	---
4. Belge	1	7	3	3	---
5. Belge	2	15	11	11	---
6. Belge	1	6	5	5	---
7. Belge	2	13	8	8	---
8. Belge	1	7	1	1	---
9. Belge	1	4	2	2	---
10. Belge	1	4	3	3	---
11. Belge	2	8	4	4	---
12. Belge	1	4	2	2	---
13. Belge	1	9	1	1	---
14. Belge	2	13	4	4	---
15. Belge	1	6	4	4	---
16. Belge	1	9	1	1	---
17. Belge	1	4	2	2	---
18. Belge	1	10	4	4	---
19. Belge	1	9	1	1	---
Toplam	25	156	66	64	2

Belgelerin bulunduğu asıl dosyaların niceliksel boyutuna bakıldığında ise şu şekilde bir tablo ile karşılaşılmaktadır:

Belgenin Dosya Numarası	Belgenin Bulunduğu Dosyanın Fotoğraf Karesi	Belgenin Bulunduğu Dosyadaki Sayfa Adedi
FO 371/6464	229	227
FO 371/6468	230	224
FO 371/6469	209	207 (Dosya içerisinde birkaç farklı numaralandırma yapılmıştır)
FO 371/6470	217	215 (Dosya içerisinde birkaç farklı numaralandırma yapılmıştır)
FO 371/6481	232	229 (Dosya içerisinde birkaç farklı numaralandırma yapılmıştır)
FO 371/6485	225	223 (Dosya içerisinde birkaç farklı numaralandırma yapılmıştır)
FO 371/6530	215	212
FO 371/6560	224	221
Toplam	1781	1758

Sonuç

Arşiv belgelerinin geçmişte yaşanmış olan olayları ne ölçüde objektif bir şekilde ve nasıl yansıttığı tartışmasından bağımsız olmak üzere hazırlanan bu makalede somut olarak İngiliz arşiv belgelerinde yapılmış olan tahrifât ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Konu ile ilgili 4.079 sayfadan müteşekkil 18 dosya örneklem olarak seçilmiştir. Konunun takdiminde İngiliz arşivinin basılı kataloglarında yer bulmuş ancak araştırmacılara çeşitli nedenler gösterilmek suretiyle kapatılmış olan arşiv belgeleri de makalenin konusu dışında bırakılmış olmasına rağmen, burada incelenen arşiv belgelerinden çok açık bir

şekilde arşivde görevli İngiliz yetkililerin çok hassas bir çalışma ile devletlerini en küçük bir zarara uğratma ya da çalışma biçimlerini ortaya çıkarma ihtimaline sahip olan belgelerin tamamında tahrifât yapma yolunu tuttukları görülmüştür. Zaman zaman Türkiye Cumhuriyeti devletine yönelik olarak arşiv belgelerinin gizlendiği iddiasına bir de İngiliz arşiv belgelerinde yapılan bu uygulamalarla bakmakta yarar olduğu düşünülmelidir.

Tarih yazımında hiç kuşkusuz ki tarihçilerin yadsınamaz bir önemi vardır. Bu öneme rağmen makalede hangi belgelerle ve ne kadar objektif bir tarih yazımı sorunsalı tartışılmıştır. Bu sorunsalın tartışılmasında İngiliz arşivinde araştırmacılara sağlanan büyük kolaylıkla birlikte çok açık ve net bir şekilde ortaya çıkan gerçek araştırmacılara sunulan bilgiler, araştırmacıların nasıl düşünülmesi isteniyorsa o şekilde arşiv belgelerinin sunulduğu gerçeği üzerine inşa edilmiştir.

Bir başka önemli hususta sadece arşiv belgelerinin meselelerin aydınlatılmasında bazen oldukça kısıtlı bilgilere sahip olacağı ve bu gerçeğin unutulmadan değerlendirmelerin yapılması gerektiğidir.

Kaynaklar

- PRO, FO 371/6464, "Supreme Council's Decision in Regard to Turkish Settlement", Tarih: 31 Ocak 1921, No: E 1360, s. 195-196.*
- PRO, FO 371/6468, "Franco-Turkish Agreement", Tarih: 4 Nisan 1921, No: E 3982, s. 67.*
- PRO, FO 371/6468, "Political Situation in Turkey", Tarih: 30 Mart 1921, No: E 3765, s. 29-30.*
- PRO, FO 371/6469, "Flight of Prince Omer Farruk to Anatolia", Tarih: 2 Mayıs 1921, No: E 5096, s. 338.*
- PRO, FO 371/6469, "Movements of Bekir Sami Bey", Tarih: 4 Mayıs 1921, No: E 5216, s. 347-348.*
- PRO, FO 371/6469, "Movements of Prince Farruk", Tarih: 6 Mayıs 1921, No: E 5293, s. 48.*
- PRO, FO 371/6470, "Political Situation at Angora", Tarih: 25 Mayıs 1921, No: E 5950, s. 139-140.*
- PRO, FO 371/6481, "Activities of Japanese Representative at Constantinople", Tarih: 0 Aralık 1921, No: E 14296, s. 356.*
- PRO, FO 371/6481, "Italian Relations with the Nationalists", Tarih: 7 Mart 1921, No: E 2959, s. 43.*
- PRO, FO 371/6481, "Reported Negotiation for Supply of Arms etc. To Nationalists from Italy", Tarih: 14 Mart 1921, No: E 3218, s. 57.*
- PRO, FO 371/6485, "Action of Grek Government in Regard to Turkish Prisoners of War Being Repatriated in Japanese", Tarih: 19 Nisan 1921, No: E 4617, s. 113-114.*
- PRO, FO 371/6485, "Repatriation of Turkish Prisoners of War in Japanese s.s. 'Heimei Maru'", Tarih: 3 Mayıs 1921, No: E 5174, s. 149.*
- PRO, FO 371/6530, "Allied Neutrality in Turco-Greek Conflict", Tarih: 20 Eylül 1921, No: E 10526, s. 6.*
- PRO, FO 371/6530, "Future Administration of Territory in Grek Occupation", Tarih: 29 Eylül 1921, No: E 10803, s. 161.*
- PRO, FO 371/6530, "Hostilities between Greeks and Kemalists", Tarih: 26 Eylül 1921, No: E 10659, s. 75.*
- PRO, FO 371/6530, "Hostilities between Greeks and Kemalists", Tarih: 3 Ekim 1921, No: E 10909, s. 183.*
- PRO, FO 371/6530, "Hostility between Greeks and Kemalists", Tarih: 22 Eylül 1921, No: E 10602, s. 33 ve 43.*
- PRO, FO 371/6530, "Indian Loan for Supply of Munitions to Kemalists", Tarih: 28 Eylül 1921, No: E 10784, s. 157.*

PRO, FO 371/6530, "Seizure of Soviet Warship in Black Sea", Tarih: 24 Eylül 1921, No: E 10647, s. 62.

PRO, FO 371/6560, "Fate of Armenian Population", Tarih: 9 Aralık 1921, No: E 13528, s. 89.